

BEELDENFABRIEKJES IN NOORD-BRABANT

I. SINT-OEDENRODE

Voor kerken, kapellen, kloosters en huiskamers zijn in de eerste helft van onze eeuw talloze gipsen beelden gemaakt; in particuliere huizen kwamen deze beelden van de H. Familie, Antonius van Padua, Donatus e.a. meestal onder een glazen stulp te staan. Veruit de meeste van deze beelden zijn in de laatste decennia weer verdwenen, stuk geslagen en begraven.

Een van de fabriekjes voor deze industrie lag in de jaren 1905-1960 te Sint-Oedenrode. Volgens de verzendbriefjes van de „N.V. Nederlandsche Spoorwegen”, die ik als eerste document van pater Dagobert Gooren mocht ontvangen, heette de fabriek in de vijftiger jaren „A. Swinkels & Zn., Relig. Beeldwerk, St.-Oedenrode”; de fabriek droeg de naam van „St. Oda”.

De oprichter was Alphonsus Henricus Swinkels, 18 februari 1861 te Sint-Oedenrode geboren, gehuwd met Maria W.E. van Hout (uit Veghel) en overleden 17 juli 1922. Hij had een winkel in kruidenierswaren maar was reeds voor 1905 begonnen met een fabriek voor het gieten van gipsen en cementen beelden. Zijn woonhuis ligt, al is het thans wat verbouwd, bij de Markt op Borchmolendijk 10-12; de fabriek, Borchmolendijk 14, was van het woonhuis gescheiden door een poort, waardoor de karren met materialen gemakkelijk de achterzijde van de fabriek konden bereiken. Begonnen met een tiental arbeidskrachten breidde de zaak zich uit tot ongeveer dertig man personeel, maar na de laatste wereldoorlog was het aantal weer afgenomen; volgens een rapport van de ETI uit 1948 werkten er toen nog maar acht arbeidskrachten (W. v. Rooy, p. 140 en 142). In het begin van de eeuw echter was dit fabriekje, naast de klompenmakerijen, een van de weinige industrieën in het dorp.

Volgens de mededelingen van de thans 81-jarige heer N.P. van Zon, die nog altijd te Sint-Oedenrode woont en die van zijn dertiende tot zijn vierenzestigste jaar, dus 51 jaar lang, in het fabriekje heeft gewerkt, zijn er in die jaren meer dan een miljoen beelden en beeldjes gemaakt, waarvan er vele duizenden werden verstuurd naar de missielanden. De drukste tijd was het najaar, wanneer de aanvragen voor kerstgroepen binnen kwamen.

Aanvankelijk begon A. Swinkels met veel Duits personeel, die het vak al kenden. Naast het maken van mallen (in twee helften) voor diverse nieuwe opdrachten was er een afdeling voor het gieten van de beelden; daarna moesten de gipsen beelden nog beschilderd worden. Voor dit schilderswerk werden ook mensen uit Limburg aangetrokken, o.a. de heren Ant. Hovens (geb. Venlo 1881, ov. Sint-Oedenrode 1932) en Henricus Franc. Hub. Peters (geb. Venlo 1888, ov. Sint-Oedenrode 1969); uit Sint-Oedenrode werkten hieraan mee Marinus en Karel van Zon, twee broers van de bovengenoemde N.P. van Zon, de heer Wilh. Corn. Taveniers (Sint-Oedenrode 1894-1967) en de kunstschilder Cornelis Joh. van der Kaay (geb. Zaltbommel 1884, ov. Sint-Oedenrode 1968), die ook jaarlijks de achtergrond voor de kerststal in de parochiekerk schilderde.

Een van de zonen van Alfons Swinkels, Jacobus Adrianus Maria, te Sint-Oedenrode geboren 26 april 1896 en gehuwd met Johanna Jacoba Maria Kriellaars (uit Schijndel), ging als vertegenwoordiger van de zaak diverse kloosters, winkels en pastorieën bezoeken, om opdrachten te verkrijgen. Na het overlijden van zijn vader werd hij directeur van de fabriek. Vanaf 1960 liepen de zaken niet meer zo goed; in 1964 overleed zijn vrouw, een verlies dat hij moeilijk kon dragen. Hij overleed te Sint-Oedenrode op 8 mei 1969. Kort daarna zijn bijna alle papieren en documentatie-materialen van de zaak verbrand; een klein restant van beeldfragmenten en mallen is gelukkig gered en bevindt zich in een particuliere collectie te Sint-Oedenrode. Volgens mondelinge mededelingen van de heren August van Breugel, N.P. van Zon e.a. kunnen de beelden van deze fabriek in twee groepen worden ingedeeld.

Tot de grote cementen beelden behoort o.a. het kruis en de Calvariegroep op het kerkhof te Sint-Oedenrode; waarschijnlijk ook de grot van de verrijzenis met de verrezen Christus en de vier soldaten op hetzelfde kerkhof. Deze groep werd in 1909 aan pastoor A. van Erp geschonken bij zijn zilveren priesterfeest. Of de twee beeldgroepen van Job en Daniël bij de ingang van het kerkhof ook door deze fabriek zijn gemaakt, kon ik nog niet achterhalen. Wel werden voor vele kerkpleinen in het bisdom grote cementen H. Hart-beelden geleverd.

In het begin van de dertiger jaren liet de stichting „Het Kruis langs de weg” langs openbare wegen en op kruispunten van wegen vele beelden plaatsen. Deze stichting werd gefinancierd door de heer Antoon van Thiel (1870-1955) te Helmond; op zijn doodsprentje staat dan ook vermeld: „De kruisen, die hij langs de weg liet oprichten, symboliseren zijn verlangen om Brabant voor Christus te bewaren”. Deze geelgeverfde kruisbeelden, alle van hetzelfde type, werden gegoten te Sint-Oedenrode.

Tallose grote gipsen beschilderde beelden van het H. Hart, het H. Hart van Maria, de H. Familie, St. Jozef en vele grote beeldgroepen voor kerststallen werden te Sint-Oedenrode voor kerken en kloosters gemaakt.

Naast vele honderden kerststallen (26-delig) in diverse formaten werden ook vele stolpbeelden geleverd van de H. Familie, H. Hart, Pieta, H. Antonius van Padua e.a.; de stolpen werden betrokken uit Duitsland. Ook werden gipsen beschilderde beelden gegoten voor bedevaartplaatsen in Noord-Brabant, o.a. van de Zoete Moeder van 's-Hertogenbosch, Onze Lieve Vrouw van Aarle-Rixtel en Meerveldhoven. Bij deze opsomming mogen niet ontbreken de kleine gipsen beeldjes van de H. Oda en de H. Rita van Cascia.

In de laatste jaren, toen de produktie van gipsen beelden terugliep, werden ook allerlei tuinbeelden, kabouters e.d. gegoten.

Tot nu toe heb ik slechts twee beeldjes gevonden, die gesigneerd zijn met het monogram AS van Alfons Swinkels; het zijn beeldjes van Moeder Anna met haar dochter Maria en van een mannelijke heilige in superplie met in zijn hand een boek, waarop een appel ligt (H. Odulphus van Oirschot-Best). Op grotere beelden heb ik dit monogram nog niet aangetroffen.

De meeste bewaarde gipsen beeldjes bevinden zich in handen van particulieren en zijn voor mij praktisch onbereikbaar. Op de achterzijde van de voet

staan soms enige letters als AS, MCV, St. Jos. V., D.B., A.R., G.L.V., L.D.V. enz. Zouden degenen, die zulke beeldjes bezitten, mij willen meedelen, welke letters op hun beeldjes staan, welke heilige is afgebeeld en hoe hoog het beeldje is? Het gaat uitsluitend om gekleurde gipsen beeldjes en niet om beeldjes van porselein of bisquit, die bijna alle in het buitenland werden gemaakt.

W.H.Th. KNIPPENBERG

Lit. W. van Rooij, Sint-Oedenrode, het dorp van Mgr. Bekkers, Sint-Oedenrode 1968.